

TALATEU MA'Á E FAIAKÓ

Ke ke mateuteu fakalaumālie ke ako'i e lēsoni ko 'enī, kātaki 'o lau mo fakalaululoto ki he ngaahi me'á ni: Kuo 'oange 'e he Tamai Hēvaní ki he ngaahi mātu'á 'a e tefito'i fatongia ko ia ke ako'i ki he'enua fānaú 'a e ngaahi fekaú, 'oange 'enua ngaahi fie ma'u fakatu'asino mo fakalaumālié pea mo malu'i kinautolu mei he ngaahi koví. 'Okú Ne faka'ai'ai kitautolu ke tau faka'apa'apa mo talangofua ki he'etau mātu'á pea 'okú Ne tāpuekina kitautolu 'aki 'a e malu mo e fiefia 'i he taimi 'oku tau fai ai iá. (Vakai 'Ekisōtosi 20:12; 'Efesō 6:1-3; Kolose 3:20; "Ko e Fāmilí: Ko Ha Fanongonongo ki Māmani," *Liahona*, 'Okatopa 2004, 49.)

TEUTEÚ

- 'Omai ha tatau 'o e Tohi Tapú. Faka'ilonga'i 'a e 'Efesō 6:1 ke faingofua ho'o huke ki aí.
- Faka'ilonga'i 'a e peesi 106 'i he tohi lēsoni ko 'enī ke faingofua ho'o huke ki aí.

NGAAHI 'EKITIVITĪ KE AKO MEI AÍ

Kamata'aki ha 'ekitivitī fakatahataha. Ki ha ngaahi fakakaukau, vakai ki he peesi 3.

Lotu Fakaafe'i ha taha 'o e fānaú ke ne fai 'a e fua lotú.

Ngaahi Fakatātā'i Kole ki he fānaú ke fakatāta'i e ngaahi me'á 'e nima pe ono, hangē ko e tu'u ki 'olunga, hiki honau nimá ki 'olunga, vilo takai, pasipasi honau nimá mo tangutu ki lalo. Fakamālō kiate kinautolu koe'uhí ko 'enua talangofuá.

Fakatātā 'Ai ha taha 'o e fānaú ke ne puke 'a e fakatātā 'i he peesi 62. Tuhu ki he tamai mo e fa'ē 'i he fakatātaá. Fakamatala'i ange kuo kole 'e he tamaí mo e fa'eé ki he fānaú ke nau tokoni ange 'i he ngoue'angá pea 'oku talaange 'e he fānaú, "Te u talangofua." Tuhu'i ange 'a e fānaú 'i he fakatātaá pea fakamamafa'i ange 'oku nau tokoni ki he'enua mātu'á.

Folofolá Talaange ki he fānaú 'oku tau ako 'i he folofolá 'oku fie ma'u kitautolu 'e he Tamai Hēvaní mo Sīsū Kalaisi ke tau talangofua ki he'etau ngaahi mātu'á. Fakaava hake 'a e Tohi Tapú kia 'Efesō 6:1 pea lau "A e fānaú, mou talangofua ki ho'omou mātu'á 'i he 'Eikí: he 'oku totonu 'eni." Fakaafe'i 'a e fānaú ke nau lea, "Te u talangofua." (*Fakatokanga'i Ange*: Mahalo 'e 'i ai ha ni'ihi 'o e fānaú 'oku tauhi 'e he ngaahi kuí pe kāinga 'e ni'ihi. 'Ai ke ke ongo'ingofua ki he ngaahi tu'unga peheé lolotonga 'a e lēsoni ko 'enī.)

Hiva Fakaafe'i 'a e fānaú ke nau tu'u ki 'olunga. Hiva'i pe lau 'a e ngaahi lea ki he "Te u Talangofua Leva" (*Tohi Hiva 'a e Fānaú*, 71) pea fakatāta'i hangē ko 'ene hā 'i laló. Fakaafe'i 'a e fānaú ke kau atu mo koe.

'O ka ui 'eku fa'eé, (*fakafuo e nimá takai he ngutu, hangē ha ipú*)

Tē u talangofua leva. (*lele tu'u ma'u fakalongolongo*)

Tē u fai lelei ma'u pē (*kamokamo e 'ulú ki 'olunga mo lalo*)

'I he 'aho kotoa pē.

'O ka ui 'eku tamaí, (*fakafuo e nimá takai he ngutu hangē ha ipú*)

Tē u talangofua leva. (*lele tu'u ma'u fakalongolongo*)

Tē u fai lelei ma'u pē (*kamokamo e 'ulú ki 'olunga mo lalo*)

'I he 'aho kotoa pē.

NGAAHI
TOKONI
FAKAFIAKÓ

'Ofa: Feinga ke ke 'ofa 'i he fānaú nesilí. "'I he taimi 'oku tau 'ofa' ai 'a kinautolu 'oku tau ako'í, 'oku tau lotua kinautolu. . . 'Oku tau liliu 'etau founa fakafaiakó ke feau 'enua ngaahi fie ma'ú, neongo 'e fie ma'u ki ai ha taimi mo ha ngāue lahi. 'Oku tau fakatokanga' i he taimi 'oku nau pulia ai mei he kalasi pea mo e taimi 'oku nau ha'u ai. 'Oku tau fie tokoni 'i he taimi 'e fie ma'u ai" (*'Oku 'ikai Ha Ui 'e Mahu'inga Ange 'i he Faiakó*, 34).

‘Ofa’i au he Tamai [Hēvaní], (*kuku ho fatafatá*)
 Tāpuaki’i au [he ‘aho kotoa pē]. (*hokohoko atu e kuku ho fatafatá ‘i ho’o tafokifoki holó*)
 Te u fai lelei ma’u pē (*kamokamo e ‘ulú ki ‘olunga mo lalo*)
 ‘I he ‘aho kotoa pē.

Fakatātā Faka’aliali ‘a e fakatātā ‘o Sisū ‘i he peesi 106. Talaange ki he fānaú na’e talangofua ‘a Sisū ki he Tamai Hēvaní pea ‘okú Ne fie ma’u ke tau talangofua foki.

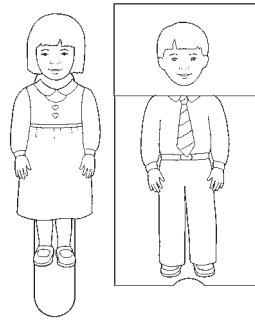
Faka’osí Vahevahe ‘a ho’o fakamo’oní te tau fiefia kapau te tau talangofua.

Lotu Fakaafe’i ha taha ‘o e fānaú ke ne fai ‘a e lotu tukú.

NGAAHI ‘EKITIVITĪ KE FILI MEI AÍ

TEUTEÚ *Ki he ‘ekitivitī fakataumu’a:* ‘Omai ha puha, kato pe fa’ahinga fa’o’anga me’a pē, ‘oku fa’o ‘i loto ha ngaahi me’a malu’i, hangē ko ha fakamalu, sū, tatā, kote pe kofunima. Feinga ke ‘i ai ha me’a ‘e taha ke pukepuke ‘e he tokotaha takitaha.

Ki he ‘ekitivitī tamapuá: ‘Ai ha tatau pea kosi ‘a e fakatātā ‘i he peesi 63 ki he fānaú takitaha ke valivali. Kuluu’i pe tepi’i ki he ngaahi va’akaú pe ngaahi kofukofu pepá ke fa’u ‘aki ha fanga ki’i tamapua.

Fakafaiva’i Lau pea fai ‘a e ngaahi me’a ko ‘ení fakataha mo e fānaú:
 ‘Oku pehē ‘e he fa’ēé, “Kātaki ‘o teuteu leva.” Tau teuteu leva (*‘ai ke hangē pē ‘okú ke teuteú*).

‘Oku pehē ‘e he tamaí, “Kātaki ‘o tafitafi ho matá.” Tau tafitafi leva hotau matá (*‘ai ke hangē pē ‘okú ke tafitafi*).

Toe fai mo ha ngaahi fakatātā kehe, hangē ko e “kai pongipongi,”
 “‘alu ‘o mohe” mo e hā fua. Fakamālō’ia’i e fānaú ‘i he’enu talangofuá.

‘Ekitivitī Fakataumu’a Kole ki ha taha ‘o e fānaú ke filii ha me’a ‘e taha mei he puhá pea ‘ahi’ahi’i ia. Talanoa ki he fānaú fekau’aki mo e fa’ahinga malu’i ‘e fai ‘e he me’a ko iá (hangē ko ‘ení, ‘oku hanga ‘e he suú ‘o tauhi hotau va’é mei he ‘ulí mo e laveá; ‘oku hanga ‘e he fakamalú ‘o malu’i kিতautolu mei he viviku he ‘uhá pe vela mei he la’áa mo e hā fua). Fakamatala’i ange ‘oku hanga ‘e he ngaahi me’a ko ‘ení ‘o malu’i kিতautolu; te tau toe lava foki ‘o malu mo fiefia ‘i he taimi ‘oku tau talangofua ai ki he’etau ngaahi mātu’á.

‘Ekitivitī Tamapua ‘Ai ‘a e fānaú ke nau valivali ‘a e fanga ki’i tamapua náa ke teuteu’i. Lau ‘a e maau ko ‘ení (pe fa’u pē ‘e koe ha’o me’a pē ‘a’au). ‘Ai ‘a e fānaú ke nau ngāue’aki ‘enu ngaahi tamapuá ke tali, “Te u talangofua.”
 ‘Oku pehē ‘e fa’ē, “Kātaki, talangofua ki ho tokouá.” Ko e hā ho’o talí?
 ‘Oku pehē ‘e tamaí, “Kātaki, taimi ke ke ‘alu ‘o mohe.” Ko e hā ho’o talí?
 ‘Oku pehē ‘e he kuifefiné, “Kātaki, ha’u ki he kai efiafi.” Ko e hā ho’o talí?
 ‘Oku pehē ‘e he faiakó, “Kātaki, teuteu ki he lotu.” Ko e hā ho’o talí?
 ‘Oku folofola ‘a Sisū, “Mou fe’ofa’aki.” Ko e hā ho’o talí?
 Ko e ‘ekitivitī ko ‘ení ‘oku fakatefito ia ki he fānaú lalahi angé.

NGAAHI TOKONI FAKAFAIAKÓ

Lotu: Kapau ‘oku fie ma’u tokoni e fānaú ‘i he lotú, tokoni’i ia ‘aki e ngaahi kupu’i lea nounou mo faingofua ke angimui atu ki ai. ‘E malava pē ke lotu ‘a e fānaú lalahi angé ‘o ngāue’aki e ngaahi lea pē ‘anautolu.

‘Oku mahú’inga ‘a e fakamālō’ia’i e fānaú. ‘Oku nau ‘ofa pea fie ma’u ke ‘ofa’i mo tali kinautolu. Fakatupu ‘enu loto falalá mo fakaha’i ange ho’o ‘ofa kiate kinautolú ‘aki ho’o fakamālō’ia’i ‘enu ngaahi ngāue’i he taimi faingamālié.

Toe fakamanatu: ‘I he mavahe ‘a e fānaú mei he kalasi nesilií, tokoni’i kinautolu ke nau fakamatala’i ki he’enu ngaahi mātu’á ‘a e me’a kuo nau akó.

